

Dolores Ross

De afdeling Nederlands aan de universiteit van Triëst

De huidige vestiging van de SSLMIT in het voormalige Sloveens cultureel centrum

Triëst (in het Italiaans *Trieste*) ligt in de uiterste noordoosthoek van Italië, aan de Adriatische Zee en pal op de grens met Slovenië, in een gebied met een overwegend tweetalige, Sloveens-Italiaanse bevolking. Het is een zonovergoten stad, die in het winterseizoen echter bij tijd en wijle wordt geteisterd door de bora, een straffe noordoostelijke wind. Architectonisch is de stad bekend om haar statige Oostenrijkse gebouwen, die herinneren aan de negentiende eeuw, toen Triëst de zeehaven van het Habsburgse rijk was. In die tijd werd Triëst een smeltkroes van culturen, een kosmopolitische stad, waar de literaire cafés floreerden. Als stad van schrijvers wordt Triëst tegenwoordig vooral in verband gebracht met Claudio Magris en Boris Pahor, maar deze auteurs zijn voorafgegaan door een hele reeks schrijvende Triestini, zoals Italo Svevo, bevriend met James Joyce, die een tiental jaren in Triëst heeft doorgebracht, en de dichter Umberto Saba. De haven was destijds ook een belangrijke overslagplaats van goederen, waaronder koffie. De Illy-koffie heeft Triëst als thuisbasis: de firma werd in het interbellum gesticht door de Hongaar Ferenc Illy, die zich kort daarvoor in Triëst had gevestigd.

Ontstaansgeschiedenis van de tolkschool

Niet verwonderlijk dus dat in deze stad reeds in het begin van de jaren vijftig een talenschool voor vertalers en tolken werd opgericht. De school werd in 1962 ondergebracht bij de Universiteit van Triëst en groeide sedertdien uit tot een gerenommeerde opleiding: de Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori. De SSLMIT blijft nog lange tijd de enige universitaire faculteit in Italië waar het vertaal- en tolkvak wordt onderwezen. Als echter rond de eeuwwisseling de bamastructuur in Italië wordt ingevoerd en geleidelijk het besef doordringt hoe essentieel vertaling en communicatie voor de moderne maatschappij zijn, schieten de bacheloropleidingen met tolk- en vertaalprogramma's als paddenstoelen uit de grond.

Toch heeft de SSLMIT tot op heden de reputatie behouden hoog gekwalificeerde conferentietolken en vertalers af te leveren. Dit is voornamelijk te danken aan de expertise van het internationale docentenkorps en de strenge selectie aan de poort. Tot op heden wordt er zowel voor de bacheloropleiding als voor de tweejarige masteropleiding een toelatingsexamen afgenomen, dat elk jaar een harde kern van zeer gemotiveerde studenten oplevert. Daar komt bij dat de Opleiding van Triëst goed is ingebed in internationale netwerken. Zij is niet alleen medeoprichter van de CIUTI (Conférence Internationale

Permanente d'Instituts Universitaires de Traducteurs et d'Interprètes), maar tevens geaccrediteerd voor de European Master's in Translation (EMT) en de European Masters in Conference Interpreting (EMCI).

In 2012 is de SSLMIT samen met de Rechtenfaculteit opgegaan in het Departement voor Rechtswetenschap, Taal-, Tolk- en Vertaalwetenschap (IUSLIT).

Vakgroepen Nederlands in Italië

De vakgroep Nederlands van de universiteit van Triëst kan terugblikken op meer dan vijftig jaar geschiedenis. Het Nederlands werd er namelijk al in 1963 ingevoerd, kort na het ontstaan van de Europese Gemeenschap.

Er zijn diverse andere afdelingen Nederlands aan Italiaanse universiteiten die ook al vrij oud zijn: Padua, Bologna, de Sapienza in Rome en de universiteit Orientale in Napels. Qua leeraanbod zijn deze afdelingen minder competentiegericht dan die van Triëst en vooral georiënteerd op taalverwerving en letterkunde. In Napels wordt daarnaast ook veel literaire vertaling gedoceerd. Van recentere datum is de vakgroep Nederlands bij de Gemeenteschool van Milaan (Civica Scuola Interpreti e Traduttori). Dit is geen universiteit, maar het diploma is gelijkgesteld aan dat van een universitaire opleiding. ►

Nederlands in Triëst: docentenbestand, cursusaanbod, beroepsperspectieven

Het Nederlands was vanaf zijn debuut bij de SSLMIT een bijvak. In de gloriejaren van de Triëstse Opleiding, grofweg overeenkomend met de jaren zeventig-negentig, toen de uitdijende Europese instellingen grote behoefte hadden aan goed opgeleide conferentietolken en vertalers en Triëst het enige opleidingsinstituut in Italië was, ging het ook de vakgroep Nederlands voor de wind. Het was de tijd waarin heel wat kersvers opgeleide conferentietolken en vertalers van Triëst naar Brussel of Luxemburg verhuisden om daar ambtenaar of freelance te worden. Nederlands was in al die jaren een aantrekkelijke taal, ook omdat de combinatie Nederlands-Italiaans nogal uitzonderlijk was. Kort gezegd, studenten uit Triëst hadden een goede naam en studenten met Nederlands hadden een extra goede naam!

Wie er niet in slaagde een baan te vinden bij de Europese instellingen, richtte zich op de binnenlandse markt, de privé- of overheidssector – al was het Nederlands daar uiteraard minder populair – of sloeg een weg in als literair vertaler.

Het waren hoogtijdagen voor de vakgroep ondanks het snel wisselende docentenbestand, waar hoe dan ook een stabiliserende factor kwam in de persoon van Rita Snel Trampus, die in 1978 aantrad en bijna dertig jaar lang een krachtige stempel drukte op de vakgroep. Begin 1982 is daar Dolores Ross bij gekomen, die tot op heden de afdeling coördineert. Nederlands werd in die jaren gedoceerd als tweede taal, maar het cursusaanbod was naar huidige maatstaven riant: taalverwerving, vertalen van en naar de vreemde taal, simultaan en consecutief tolken Nederlands-Italiaans, en zelfs twee volledige literatuurcursussen. Diverse keren kwamen pas afgestudeerde neerlandici uit Nederland over om zich vol enthousiasme aan de didactiek van de Nederlandse letteren in Triëst te wijden. Na luttele jaren haakten ze dan weer af.

Eind jaren negentig wordt de universitaire situatie in Italië minder rooskleurig. Kort nadat de bamastructuur is ingevoerd, worden de universiteiten getroffen door achtereenvolgende bezuinigingsgolven. Bij de SSLMIT heeft dat geresulteerd in een drastische inkrimping van het docentenbestand. Terwijl de vakgroep Nederlands begin 2000 over vier vaste docenten beschikte, is dat aantal geleidelijk geslonken tot één. Ook is er fors gesnoeid in het aantal cursussen dat wordt aangeboden. De Nederlandse letterkunde was al eerder verdwenen en het vertaalonderwijs zit momenteel voornamelijk ingekapseld in taalverwervingscursussen. Er zijn wel aparte mastercursussen simultaan en consecutief tolken, maar het aantal contacturen is drastisch teruggeschoefd. Om de verpaupering van het cursusaanbod op te vangen, is er sinds diverse jaren wel enige marge voor extracurriculair lesaanbod, zoals lezingen, schrijverspresentaties en intensieve workshops met mensen uit het beroepveld. Het aanbod is dus in feite minder monothematisch en er worden meer 'leuke dingen' gedaan.

In de loop der jaren is het aantal studenten dat in Triëst Nederlands kiest vrij stabiel gebleven. Op de huidige bacheloroopleiding wordt Nederlands aangeboden als derde taal aan studenten die verplicht drie vreemde talen moeten kiezen, terwijl de masterstudenten Nederlands volgen als tweede of derde taal. Het aantal bachelor- en masterstudenten dat Nederlands in hun pakket heeft, schommelt rond de tachtig, op een totaal studentenbestand van 700. Deze onverminderde interesse van de studenten houdt wellicht ook verband met de status van derde taal. Studenten opteren veelal uit praktische overwegingen voor grotere talen als eerste of tweede studietaal: die talen zijn nu eenmaal belangrijk. Maar de keuze van een derde taal wordt vaak door het hart ingegeven, wat didactisch gezien een mooie basis oplevert.

Negen masterstudenten (nL. eerste- en tweedejaars conferentietolken), in het midden zittend Dolores Ross en links een gastdocente, academiejaar 2015-2016

De huidige arbeidsmarkt

De positie van het Nederlands is niet meer zoals in de jaren zestig, toen het Nederlands een van de vier talen van de Europese Economische Gemeenschap was, naast Duits, Frans en Italiaans. Thans staat het Nederlands door de schaalvergroting van de Europese Unie als achtste op de ranglijst van 24 EU-talen: een positie die minder goed is dan het lijkt, omdat er in de Unie steeds meer wordt gewerkt met een zeer beperkt aantal werktalen, waar het Nederlands niet bij hoort. Daar komt nog bij dat de Europese instellingen overspoeld worden met afgestudeerde tolken en vertalers. De Triëstse studenten kunnen dus niet meer zo gemakkelijk in Brussel en Luxemburg terecht en op de Italiaanse markt is er geen enorme vraag naar Nederlands, ook al dienen zich soms onverwachts interessante kansen aan, zowel in de taal- en vertaalindustrie als daarbuiten.

Publicaties van de vakgroep in Triëst

De vakgroep van Triëst heeft enige publicaties op haar naam gebracht die in de zuidelijke neerlandistiek redelijk spraakmakend zijn gebleken. De eerste grammatica van de Nederlandse taal die voor een Italiaans publiek werd geschreven en het nodige succes boekte, was die van Rita Snel Trampus: *Introduzione allo studio della lingua neerlandese* (1982), heruitgegeven in 1993 bij een grotere uitgeverij. ▶

Aangezien deze grammatica zich minder goed leende voor de nieuwe generatie bachelorstudenten, heeft Dolores Ross samen met Elisabeth Koenraads (voormalige lectrice in Triëst) in 2007 bij de Milanese uitgeverij Hoepli een basisgrammatica uitgebracht: *Grammatica neerlandese di base*, die nog steeds goed verkoopt.

Momenteel is Dolores Ross op verzoek van Hoepli en samen met drie collega's bezig met een taalcursus Nederlands voor Italiaanstaligen, die vóór het einde van het jaar wordt uitgebracht. De auteurs zijn naast Ross, Marleen Mertens (Universiteit van Padua), Luisa Berghout (Universiteit van Napels) en Roberto Dagnino (Universiteit van Straatsburg).

Wat de meer wetenschappelijke productie van de vakgroep van Triëst betreft, moet gewezen worden op een ander boek van Rita Snel Trampus: *La traduzione e i linguaggi giuridici olandese e italiano* (1989), een van de eerste publicaties op het gebied van juridische vertaling. Rita Snel Trampus had destijds al voorzien dat juridische vertaling een belangrijk didactisch en onderzoeksgebied zou worden!

Dolores Ross heeft verschillende contrastieve en taaltypologische studies gepubliceerd, waaronder een essay over verschillen en overeenkomsten tussen Germaanse en Romaanse talen (*Tra germanico e romanzo: un approccio morfosintattico*, 2000). Samen met Snel Trampus en Koenraads heeft ze tevens een grammatica van het Zuid-Afrikaans voor Italiaanstaligen uitgebracht (*Invito*

all'Afrikaans, 2003). Meer recent heeft ze samen met Arie Pos en Marleen Mertens een bundel verzorgd over de receptie in Zuid-Europa van het oeuvre van Arnon Grunberg: *Ieder zijn eigen Arnon Grunberg. Vertaling, promotie en receptie in Italië, Spanje, Catalonië, Portugal en Roemenië* (2012).

Bijeenkomsten 'Zuid-Europa' en Dubbel Bachelordiploma

De vakgroep heeft ten slotte nog twee verdiensten die hier vermeld mogen worden. Ten eerste heeft Triëst de symposia van de IVN-regio 'Zuid-Europa' opgestart, door in 1992 de eerste bijeenkomst van docentschappen Nederlands in Zuid-Europa te organiseren. Sederdien houdt 'Zuid-Europa', later uitgebreid met Turkije en Israël, om de twee jaar een docentenbijeenkomst op een universiteit in het Middellandse Zeegebied waar Nederlands gedoceerd wordt.

Een tweede wapenfeit is de totstandbrenging van een Belgisch-Italiaans bachelordiploma in Toegepaste Inter-talige Communicatie / Toegepaste Taalkunde, bedoeld voor de studenten Nederlands van Triëst en studenten van KU Leuven, campus Antwerpen. Jaarlijks worden maximaal vijf studenten geselecteerd voor dit dubbele diploma. In het najaar van 2015 is de eerste lichting afgestudeerd.

Afsluitend, krachtenbundeling, kwaliteitsbevordering en aansluiting bij de intramurale neerlandistiek lijken adequate formules om kleine neerlandistische cellen in het buitenland in stand te houden.

Dolores Ross is coördinator van de vakgroep Nederlands, Departement IUSLIT, Universiteit van Triëst

Contact: dross@units.it